

Вашиев О.Є.

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Хижняк С.В.

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ПИТАННЯХ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті досліджується актуальна проблема формування здорового способу життя населення України в умовах сучасних геополітичних викликів та обмеженості бюджетних ресурсів. Автором обґрунтовується, що здоров'я нації є ключовим фактором національної безпеки та стратегічним ресурсом держави, а незадовільні статистичні дані щодо захворюваності, інвалідизації та смертності в Україні свідчать про нагальну потребу в системних змінах державної політики у сфері охорони здоров'я.

Підкреслено, що традиційний підхід, орієнтований переважно на лікування, є недостатньо ефективним та потребує переорієнтації на профілактичні заходи та формування здорового способу життя. В умовах обмеженого державного фінансування, особливо в контексті воєнного стану, автор розглядає державно-приватне партнерство (ДПП) як перспективний механізм залучення приватних інвестицій та компетенцій для вирішення суспільно значущих завдань у сфері громадського здоров'я.

Здійснено аналіз сучасного стану здоров'я населення України, який характеризується низькою середньою очікуваною тривалістю життя, високим рівнем захворюваності на неінфекційні хронічні захворювання, а також тривожними показниками здоров'я дітей та молоді. Досліджено потенціал та законодавчі засади ДПП у сфері здорового способу життя в Україні, констатуючи вкрай обмежене використання цього механізму на практиці. Виділено основні бар'єри, що перешкоджають активному впровадженню ДПП: недосконалість нормативно-правової бази, низька інституційна спроможність органів влади, обмежений доступ до фінансових ресурсів та низька обізнаність потенційних партнерів.

Наведено приклади успішних практик реалізації проєктів ДПП у сфері здорового способу життя в Україні, зокрема проєкт "Активні парки – локації здорової України". Приділено увагу аналізу міжнародного досвіду використання механізмів ДПП у сфері формування здорового способу життя населення.

Визначено важливість здоров'я нації та обґрунтовується необхідність активізації використання механізмів ДПП для розвитку масового спорту та формування здорового способу життя в Україні.

Ключові слова: державно-приватно партнерство, здоровий спосіб життя, спортивна інфраструктура, державно-приватне партнерство у сфері фізкультури і спорту,

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних викликів, що постали перед Україною, питання здоров'я нації набуває особливого значення та виходить за межі суто медичної проблематики, стаючи важливим фактором національної безпеки. Статистичні дані свідчать про незадовільний стан здоров'я населення України: високі показники захворюваності, інвалідизації та смертності, особливо серед осіб працездатного віку, критичний рівень поширення неінфекційних хронічних захворювань, що формують негативні

тенденції демографічної ситуації. Здоров'я громадян є не лише індикатором соціально-економічного благополуччя суспільства, але й стратегічним ресурсом держави, що визначає її обороноздатність, трудовий та демографічний потенціал.

Обмеженість бюджетних ресурсів для вирішення комплексу проблем у сфері формування здорового способу життя актуалізує необхідність пошуку нових моделей взаємодії держави та приватного сектору. Тому, державно-приватне партнерство (ДПП) як організаційно-правовий механізм

залучення приватних інвестицій та компетенцій для вирішення суспільно значущих завдань виявляється потужним інструментом забезпечення розвитку системи охорони громадського здоров'я та формування здорового способу життя населення.

Огляд останніх досліджень. Проблематика державно-приватного партнерства в контексті формування здорового способу життя населення знаходиться на перетині різних галузей наукового знання та привертає увагу дослідників у сфері державного управління, економіки, медицини та соціології.

Теоретичні та практичні аспекти впровадження державно-приватного партнерства в соціальній сфері загалом та охороні здоров'я зокрема досліджено в роботах І. В. Запатріної, яка аналізує правові та інституційні передумови розвитку ДПП в Україні [3], а В. Р. Будзін і А. І. Бобак присвятили увагу розгляду управлінських принципів формування гуманітарної політики громадського здоров'я, де важливе місце займають питання забезпечення здорового способу життя населення [1]. У контексті нашого дослідження привертають увагу наукові розвідки О.Р. Шевчука, у яких вивчаються соціально-орієнтовані напрями державного регулювання як фактору оптимізації розвитку фізичної культури і спорту [8].

Але, не зважаючи на увагу з боку наукової спільноти до комплексу питань, пов'язаних зі сферою громадського здоров'я та перспектив його забезпечення через взаємодію влади і бізнесу, досі залишаються прогалини у дослідженні форм і методів використання механізмів ДПП у формування здорового способу життя населення.

Мета статті полягає в аналізі проблем і загроз, пов'язаних з низькою фізичною активністю населення, вивчення кращих практик використання механізмів державно-приватного партнерства у сфері фізкультури і спорту та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення формування здорового способу життя населення України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз даних Міністерства охорони здоров'я України та Державної служби статистики свідчить про критичний стан здоров'я населення країни. Середня очікувана тривалість життя в Україні складає 71,8 років, що на 10 років менше, ніж у країнах Західної Європи та на 6 років менше, ніж у країнах Центральної Європи [7]. Особливо тривожним є показник середньої тривалості здорового життя, який в Україні становить лише 61,7 років проти 71,8 у країнах ЄС [9].

Структура захворюваності та смертності в Україні характеризується домінуванням неін-

фекційних хронічних захворювань, що значною мірою обумовлені способом життя населення. Серцево-судинні захворювання є причиною 67,5% усіх смертей в Україні порівняно з 37,5% у країнах ЄС. Рівень смертності від серцево-судинних захворювань у нашій країні у 2-3 рази вищий, ніж у європейських державах [2].

Особливе занепокоєння викликає стан здоров'я дітей та молоді. За даними МОЗ України, лише 30% дітей шкільного віку можна вважати здоровими, 46% мають різні функціональні відхилення, а 24% – хронічні захворювання. У країнах ЄС ці показники значно кращі: здоровими є близько 70-80% дітей [6].

Порівняльний аналіз способу життя населення демонструє суттєві відмінності між Україною та країнами ЄС. В Україні курить 28,8% дорослого населення (22,6% у ЄС), зловживає алкоголем 22,6% (15,8% у ЄС), а фізичну активність на мінімально необхідному рівні підтримує лише 13,5% населення проти 31,7% у країнах ЄС [12].

Додатковим фактором погіршення стану здоров'я українців стала повномасштабна війна. За даними ВООЗ, із початку повномасштабного вторгнення в Україні зафіксовано понад 1000 атак на заклади охорони здоров'я, що суттєво погіршило доступ населення до медичних послуг [11]. Окрім того, війна спричинила значне збільшення психологічних травм та розладів психічного здоров'я, з якими стикається близько 57% населення країни. Такі показники свідчать про необхідність системних змін у підходах до формування та реалізації державної політики охорони здоров'я з акцентом на профілактичні заходи та формування здорового способу життя населення.

Аналіз наявних даних дозволяє визначити комплекс причин, що перешкоджають ефективному формуванню здорового способу життя населення України.

Перша група причин має інституційний характер і пов'язана з нерівномірним розподілом уваги та ресурсів між лікувальною та профілактичною складовими системи охорони здоров'я. Незважаючи на декларативне визнання пріоритетності профілактики, фінансування відповідних програм залишається недостатнім.

Друга група причин має соціально-економічний характер. Низький рівень доходів значної частини населення обмежує можливості інвестування у власне здоров'я: якісне харчування, спортивні заняття, профілактичні обстеження тощо.

Третя група причин пов'язана з недосконалістю нормативно-правової бази, що регулює сферу громадського здоров'я та формування здорового способу життя. В Україні досі не прийнято базовий закон про громадське здоров'я, а чинне законодавство недостатньо стимулює як населення до ведення здорового способу життя, так і бізнес до інвестування у відповідні проекти.

Четверта група причин має інформаційно-культурний характер: низький рівень медичної грамотності населення, поширеність шкідливих звичок, відсутність традицій здорового способу життя.

Зазначимо, що перенесення акценту державної політики з лікування хворих на профілактику захворювань є економічно обґрунтованим рішенням. За розрахунками Світового банку, інвестиції у профілактику захворювань та формування здорового способу життя мають коефіцієнт економічної ефективності 1:8, тобто кожна вкладена гривня повертається у вигляді 8 гривень економії на лікуванні та соціальних виплатах [12]. Однак державний бюджет України не здатний самостійно забезпечити необхідний обсяг інвестицій у розвиток інфраструктури здорового способу життя. Це зумовлює необхідність залучення приватних інвестицій на основі механізмів державно-приватного партнерства як стратегічного напрямку розвитку сфери громадського здоров'я та формування здорового способу життя населення.

Одним із ключових факторів формування здорового способу життя населення є масовий спорт. Регулярна фізична активність сприяє зниженню ризику розвитку серцево-судинних, онкологічних та інших неінфекційних захворювань, покращенню психоемоційного стану, підвищенню працездатності та якості життя загалом. Але згідно з даними Міністерства молоді та спорту України, лише 13,5% українців регулярно займаються фізичною активністю, що суттєво нижче від середньоєвропейського показника (31,7%). Особливо гострою є проблема залучення до спорту дітей та молоді – лише 25% школярів відвідують спортивні секції, тоді як у країнах ЄС цей показник становить близько 60% [13].

Окрім того причиною низького залучення населення до масового спорту є недостатній розвиток спортивної інфраструктури. Особливо складна ситуація склалася в територіальних громадах, де внаслідок децентралізації відповідальність за розвиток спортивної інфраструктури перейшла на місцевий рівень. Більшість громад не мають достатніх фінансових можливостей для будівництва та утримання спортивних споруд. За таких

умов залучення приватного капіталу до розвитку спортивної інфраструктури на основі механізмів державно-приватного партнерства стає не просто бажаним, а необхідним елементом державної політики у сфері формування здорового способу життя населення.

Державно-приватне партнерство як правовий механізм взаємодії державного та приватного секторів для вирішення суспільно значущих завдань, має значний потенціал у контексті розвитку масового спорту та формування здорового способу життя населення. Відповідно до чинного законодавства, сфери фізичної культури, спорту та охорони здоров'я належать до пріоритетних напрямів застосування механізмів ДПП [4]. Проте аналіз практики реалізації проєктів ДПП в Україні свідчить про їх вкрай обмежене використання у сфері формування здорового способу життя.

Серед основних бар'єрів, що перешкоджають активному впровадженню механізмів ДПП у сфері формування здорового способу життя, можна виділити:

1. Недосконалість нормативно-правової бази, зокрема відсутність спеціальних положень щодо особливостей застосування ДПП у соціальній сфері загалом та спорті зокрема.
2. Низький рівень інституційної спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо підготовки та супроводу проєктів ДПП.
3. Обмежений доступ до фінансових ресурсів для реалізації проєктів ДПП, зокрема висока вартість кредитних ресурсів та недостатній розвиток інструментів гарантування інвестицій.
4. Низький рівень обізнаності потенційних приватних партнерів щодо можливостей та переваг ДПП у соціальній сфері.
5. Відсутність ефективних механізмів координації діяльності різних суб'єктів (органів влади, бізнесу, громадських організацій) у процесі формування здорового способу життя населення.

Доречним в плані нашого дослідження є здійснення аналізу міжнародного досвіду, який свідчить про різноманітність форм і моделей державно-приватного партнерства у сфері формування здорового способу життя.

Так, у Великій Британії успішно реалізується програма "Active Places", в рамках якої на основі механізму DBFO (Design-Build-Finance-Operate) створено понад 400 спортивних об'єктів. Приватні компанії здійснюють проєктування, будівництво, фінансування та експлуатацію спортивних споруд, а держава гарантує мінімальний рівень завантаження об'єктів через державні програми

"Sport for All" та "School Sport". Завдяки цій програмі рівень залучення населення до регулярної фізичної активності зріс з 34% у 2010 році до 62% у 2022 році [17].

Програма "Finland on the Move" реалізується у Фінляндії. У ході її реалізації державні інституції укладають з приватними фітнес-центрами та спортивними клубами договори про надання послуг населенню за пільговими тарифами. Держава компенсує приватним партнерам різницю між ринковою та пільговою вартістю послуг, а також надає податкові пільги. Програма охоплює близько 70% дорослого населення країни та має найвищий у Європі показник ефективності витрат: кожен вкладений євро економить 4,5 євро на медичних та соціальних витратах [14].

У Німеччині широко застосовується модель "соціального ваучера", коли держава надає громадянам цільові субсидії (ваучери) для оплати послуг приватних спортивних закладів. Це дозволяє, з одного боку, забезпечити доступність спортивної інфраструктури для різних верств населення, а з іншого – стимулювати конкуренцію між приватними операторами, підвищуючи якість послуг. За результатами дослідження Німецького інституту економіки, система соціальних ваучерів має коефіцієнт соціальної рентабельності інвестицій (SROI) на рівні 1:5,7 [15].

У Сінгапурі реалізується комплексна програма "Healthy Living Master Plan", в рамках якої на основі механізму ДПП створено мережу з понад 100 "хабів здоров'я" – багатофункціональних комплексів, що поєднують спортивну інфраструктуру, консультаційні центри здорового способу життя та медичні скринінгові пункти. Приватні партнери забезпечують будівництво та експлуатацію об'єктів, а держава гарантує потік відвідувачів через інтеграцію з національною системою медичного страхування. Завдяки цій програмі рівень фізичної активності населення Сінгапуру зріс з 35% у 2014 році до 76% у 2022 році, а рівень захворюваності на діабет 2-го типу та серцево-судинні захворювання знизився на 23% [16].

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виділити ключові фактори успіху проєктів ДПП у сфері формування здорового способу життя:

1. Чітке визначення цілей та очікуваних результатів проєкту з точки зору суспільного здоров'я.
2. Збалансований розподіл ризиків між державним і приватним партнерами.
3. Забезпечення доступності створених об'єктів та послуг для різних соціальних груп.

4. Інтеграція проєктів ДПП у ширші стратегії та програми розвитку громадського здоров'я.

5. Системний моніторинг та оцінка ефективності проєктів з точки зору їх впливу на здоров'я населення.

Експерти відзначають, що навіть наявні проєкти ДПП у сфері спорту та рекреації здебільшого орієнтовані на комерційно привабливі сегменти, такі як професійний спорт або елітні спортивні заклади, тоді як розвиток інфраструктури масового спорту залишається поза увагою приватних інвесторів через низьку рентабельність та тривалі терміни окупності.

Але, незважаючи на обмежену кількість проєктів ДПП у сфері формування здорового способу життя, в Україні можна виділити і успішні приклади такої співпраці.

Одним із найбільш масштабних є проєкт "Активні парки – локації здорової України", ініційований Міністерством молоді та спорту у співпраці з місцевими органами влади та бізнесом. У рамках проєкту станом на 2023 рік створено понад 200 локацій для активного відпочинку в різних регіонах України. Приватні партнери (переважно будівельні та спортивні компанії) забезпечили близько 60% необхідного фінансування, взявши на себе також відповідальність за утримання створених об'єктів. Державні партнери надали земельні ділянки та забезпечили підведення комунікацій. За попередніми оцінками, реалізація проєкту дозволила залучити до регулярної фізичної активності додатково близько 1,2 млн осіб [5].

Висновки. Аналіз сучасного стану та перспектив використання механізмів державно-приватного партнерства у формуванні здорового способу життя населення України дозволяє сформулювати наступні висновки.

Здоров'я нації є стратегічним ресурсом держави, особливо в умовах геополітичних викликів та воєнного стану. Незадовільні показники стану здоров'я населення України, значно гірші порівняно з країнами ЄС, актуалізують необхідність системних змін у державній політиці з акцентом на профілактику захворювань та формування здорового способу життя.

Обмеженість бюджетних ресурсів, особливо в умовах воєнного часу, зумовлює необхідність пошуку нових джерел фінансування розвитку інфраструктури здорового способу життя. Державно-приватне партнерство як механізм залучення приватних інвестицій та компетенцій для вирішення суспільно значущих завдань має значний потенціал у цій сфері.

Незважаючи на наявність законодавчої бази та окремих успішних прикладів, механізми ДПП використовуються в Україні вкрай недостатньо для розвитку масового спорту та формування здорового способу життя. Основними перешкодами є недосконалість нормативно-правової бази, низька інституційна спроможність органів влади, обмежений доступ до фінансових ресурсів та низька обізнаність потенційних приватних партнерів.

Для ефективного впровадження механізмів ДПП у сферу формування здорового способу життя населення України необхідно:

1. Удосконалити нормативно-правову базу, зокрема розробити спеціальні положення щодо особливостей застосування ДПП у сфері розвитку масового спорту та формування здорового способу життя.

2. Посилити інституційну спроможність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо підготовки та супроводу проєктів ДПП,

зокрема через створення спеціалізованих підрозділів та навчання персоналу.

3. Розробити систему фінансових стимулів для приватних інвесторів, що реалізують проєкти ДПП у сфері формування здорового способу життя, включаючи податкові пільги, державні гарантії, пільгові кредити тощо.

4. Інтегрувати проєкти ДПП у ширші стратегії розвитку громадського здоров'я на національному та місцевому рівнях.

5. Запровадити систему моніторингу та оцінки ефективності проєктів ДПП з точки зору їх впливу на стан здоров'я населення та економічну віддачу інвестицій.

Реалізація зазначених заходів сприятиме більш активному залученню приватного сектору до формування здорового способу життя населення України, що матиме позитивний вплив не лише на стан здоров'я громадян, але й на соціально-економічний розвиток держави в цілому.

Список літератури:

1. Будзин В.Р., Бобак А.І. Реалізація державної політики у сфері соціального здоров'я молоді в контексті сучасних викликів та загроз національної безпеці України. Вчені записки Таврійського Національного університету ім. В.І. Вернадського: Серія Державне управління. 2023. Т. 34(73), № 6. С. 1-6. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/01>

2. Державна служба статистики України. Самооцінка стану здоров'я населенням України у 2022 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Запатріна І.В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проєктів і надання публічних послуг. Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2010_4_8.

4. Закон України: Про державно-приватне партнерство від 01.07.2010 № 2404-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

5. Міністерство молоді та спорту України. Звіт про реалізацію проєкту "Активні парки – локації здорової України". Київ, 2023. 34 с. URL: <https://mms.gov.ua/news/sotsialnyi-proekt-aktyvni-parky-lokatsii-zdorovoi-ukrainy>.

6. Міністерство охорони здоров'я України. Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідеміологічну ситуацію за 2023 рік. Київ, 2023. 78 с. URL: <https://moz.gov.ua/storage/uploads/386da5b2-66ed-4e85-932c-d9828ba76a7a/%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-2023-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.

7. Центр медичної статистики МОЗ України. Статистичні дані системи охорони здоров'я України за 2022 рік. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>.

8. Шевчук О.Р. Соціально-орієнтовані напрями державного регулювання як фактор оптимізації розвитку фізичної культури і спорту. Вчені записки Таврійського Національного університету ім. В.І. Вернадського: Серія Державне управління. 2019. Т. 30(69), № 1. С. 113-116.

9. World Health Organization. Country profile: Ukraine. 2022. URL: <https://www.who.int/data/gho/data/countries/country-details/GHO/ukraine>.

10. European Commission. Health at a Glance: Europe 2023. State of Health in the EU Cycle. Brussels, 2023. 220 p.

11. World Health Organization. Ukraine: 1000 attacks on health care since Russian invasion. 2023. URL: <https://www.who.int/news/item/14-08-2023-ukraine-1000-attacks-on-health-care-since-russian-invasion>.

12. World Bank. Investing in health: economic and social returns on investment in public health. Washington, 2022. 76 p.

13. Eurostat. Sport statistics – 2022 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 115 p.

14. Finnish Institute for Health and Welfare. Finland on the Move: Impact Assessment 2017-2022. Helsinki, 2023. 78 p.

15. German Institute for Economic Research. Social Return on Investment in Sport: Evidence from Germany. Berlin, 2022. 62 p.
16. Singapore Health Promotion Board. Healthy Living Master Plan: Progress Report 2014-2022. Singapore, 2023. 94 p.
17. Sport England. Active Places: Mid-term evaluation report. London, 2022. 86 p.
18. OECD. Public-Private Partnerships in the Health Sector: Good Practices and Lessons Learned. Paris, 2022. 124 p.
19. World Health Organization. Best buys and other recommended interventions for the prevention and control of noncommunicable diseases. Geneva, 2022. 28 p.

Vashev O.Ye., Khyzhniak S.V. PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN ISSUES OF FORMING A HEALTHY LIFESTYLE OF THE POPULATION

The article examines the urgent problem of forming a healthy lifestyle of the population of Ukraine in the context of modern geopolitical challenges and limited budgetary resources. The author argues that the health of the nation is a key factor of national security and a strategic resource of the state, and unsatisfactory statistical data on morbidity, disability and mortality in Ukraine indicate an urgent need for systemic changes in state policy in the field of health care.

It is emphasized that the traditional approach, focused mainly on treatment, is not effective enough and requires reorientation to preventive measures and the formation of a healthy lifestyle. In conditions of limited state funding, especially in the context of martial law, the author considers public-private partnership (PPP) as a promising mechanism for attracting private investment and competencies to solve socially significant tasks in the field of public health.

The current state of health of the population of Ukraine, which is characterized by low average life expectancy, high incidence of non-communicable chronic diseases, as well as alarming health indicators of children and youth, was analyzed. The potential and legislative framework of PPP in the sphere of healthy lifestyle in Ukraine were studied, noting the extremely limited use of this mechanism in practice. The main barriers that hinder the active implementation of PPP are highlighted: imperfect regulatory framework, low institutional capacity of government bodies, limited access to financial resources and low awareness of potential partners.

Examples of successful practices of implementing PPP projects in the sphere of healthy lifestyle in Ukraine are given, in particular the project "Active Parks – Locations of Healthy Ukraine". Attention is paid to the analysis of international experience in using PPP mechanisms in the sphere of forming a healthy lifestyle of the population.

The importance of the nation's health is determined and the need to intensify the use of PPP mechanisms for the development of mass sports and the formation of a healthy lifestyle in Ukraine is substantiated.

Key words: public-private partnership, healthy lifestyle, sports infrastructure, public-private partnership in the field of physical education and sports.